

# Tratatul de la Maastricht

Edificiul construit de tratatul de la Roma și completat de Actul Unic European a angajat comunitatea către o politică economică și monetară foarte ambițioasă ce și-a propus ca scop final moneda unică. Datorită derulării rapide a evenimentelor între țările Uniunii Europene, SME a trebuit să efectueze o serie de modificări care să faciliteze, libera circulație a capitalurilor în spațiul comunitar.

În 1989 a fost prezentat un raport privind crearea UME de către Președinte și în decembrie 1991 la Maastricht a fost finalizat. Uniunea este fondată pe comunitatea Europeană și întregită de noi forme de cooperare.

Astfel, la 1 noiembrie 1993 a intrat în vigoare Tratatul asupra UE, după ce a fost ratificat de către cele 12 state membre ale UE în 1992.

Tratatul aduce modificări și completări celor trei tratate încheiate anterior (CECO-1951, CEE-1957 și Euratom-1957) pe linia reformei începută de Actul Unic European. Odată cu punerea în aplicare a acestui tratat, comunitățile Europene se vor numi UE și CEE se va numi Comunitatea Europeană.

Actul Unic European a intrat în vigoare la 1 iulie 1987; el a stabilit data realizării definitive a Pieței Unice la 31 decembrie 1992, prevăzând libera circulație a bunurilor, serviciilor, capitalului și persoanelor pe tot cuprinsul comunității.

Înainte, majoritatea hotărârilor erau supuse deciziilor unanime al Consiliului, procesul era foarte lent și astfel Actul Unic european a prevăzut ca toate hotărârile necesare realizării Pieței unice, să fie luate cu vot majoritar.

Un principiu de bază al Actului este acela al „subsidiarității”. Acesta înseamnă că nici o hotărâre care trebuie luată la nivel inferior să nu fie luată la nivelul guvernului european.

Legile și regulamentele care asigură egalitate de tratament se referă la un număr mare de domenii, începând cu legea asupra companiilor, a libertății de stabilire – permițând oamenilor de afaceri să creeze întreprinderi proprii în statele membre – și a armonizării standardelor tehnice și sfârșind cu taxele, legislația în domeniul transportului și recunoașterea reciprocă a diplomelor.

Standardele de prelucrare și calitatea produselor au trebuit să fie armonizate , iar piețele de capital au fost liberalizate.

La 1 ianuarie 1993 comunitatea celor 346 de milioane de persoane a devenit cea mai mare piață unificată din lume. Firmele europene vor beneficia de producția pe scară largă, de care se bucura până acum doar Japonia și Statele Unite. Prețul de cost va fi mai scăzut pentru firmele capabile să vândă pe o imensă piață internă, iar aceasta va face ca și prețul la export să fie mai scăzut.

Astfel prin Tratatul de la Maastricht, liderii celor 12 țări europene au reușit să treacă peste divergențele care îi separa de Japonia și SUA. Prin acest tratat se instituie UEM până la sfârșitul anului 1999 când se va putea vorbi fără echivoc de „Statele Unite ale Europei”, bloc integraționist cu o putere politică și probabil militară ce ar putea rivaliza cu SUA.

Elementele de noutate pe care le aduce Tratatul de la Maastricht sunt: în primul rând ideea de uniune politică vest-europeană, iar în al doilea rând introducerea unei monede comune europene cel mai târziu în 1999; la care se adaugă drepturile civice europene , competențele noi ale Comunității Europene, intensificare protecției comunitare a consumatorilor, etc.

Potrivit acestui document UE își propune următoarele obiective:

- să promoveze un progres economic și social echilibrat și durabil, prin crearea unui spațiu fără frontiere interioare, prin accentuarea coeziunii economice și sociale și prin crearea unei uniuni economice și monetare care să dispună în perspectivă de o monedă unică.

- să-și afirme identitatea pe plan internațional, în special prin promovarea unei politici externe și de securitate comună, inclusiv definirea în perspectivă a unei politici de apărare comună care ar putea să conducă la un moment dat la o apărare comună.

- să întărească protecția drepturilor și intereselor resortisanților statelor membre, prin instituirea unei cetățenii a Uniunii,

- să dezvolte o cooperare restrânsă în domeniul justiției și afacerilor interne;

- să mențină acquis-ul comunitar și să-l dezvolte în scopul de a examina în ce măsură politicile și formele de cooperare instaurate prin tratat vor trebui să fie revizuite în vederea asigurării eficacității mecanismelor instituțiilor comunitare.

Evoluția pozitivă a acțiunilor Comunității are efect coordonarea politicilor economice ale statelor membre pe piața internă, definirea de obiective comune, respectarea principiului unei economii de piață deschise, în care concurența este liberă. De asemenea, acțiunile statelor membre și ale comunității implică respectarea următoarelor principii: prețuri stabile, finanțe publice și condiții monetare sănătoase și o balanță de plăți stabilă.

Politicile Tratatului de la Maastricht prevăd ca statele membre să considere politicile lor economice comune, și să le coordoneze în cadrul Consiliului; de asemenea ca la propunerea Comisiei, Consiliul să adopte cu majoritate calificată de voturi, proiectul marilor orientări ale politicilor economice ale statelor membre și ale comunității, și să prezinte un raport despre aceasta Consiliului European.

Tratatul prevede și obligația ca statele membre să evite deficitele publice excesive. Europa unită nu va fi un stat centralizat cu structuri rigide. Diversitatea regiunilor țărilor va fi menținută.

Un alt principiu al Uniunii este principiul subsidiarității, prin care „comunitatea acționează în limitele competențelor care îi sunt conferite și de obiectivele care îi sunt atribuite prin prezentul tratat. În domeniile care nu țin de competența exclusivă, Comunitatea nu intervine, conform principiului subsidiarității, decât dacă obiectivele acțiunii avizate nu pot să fie realizate de o manieră satisfăcătoare pentru statele membre și pot deci, având în vedere dimensiunile sau efectele acțiunii avizate, să fie mai bine realizate la nivel comunitar. Acțiunea comunității nu va depăși ceea ce este necesar pentru a atinge obiectivele prezentului tratat”.

Alte principii ale UE sunt: codecizia și solidaritatea. Tratatul de la Maastricht asupra UE are două părți: prima parte se referă la UEM, iar cea de-a doua la Uniunea Politică.

Uniunea Economică și Monetară (UEM).

Uniunea Economică: liniile generale ale politicii economice ale statelor membre și ale Comunității sunt adoptate de către consiliul de miniștri, care, în același timp, supraveghează evoluția economiei în fiecare stat membru și în Comunitate.

Dacă această politică nu corespunde directivelor sau riscă să pună în pericol funcționarea însăși a uniunii economice și monetare, consiliul ia măsuri în consecință. Statele membre vor încerca să evite deficitele guvernamentale excesive.

Uniunea monetară: de la începutul fazei finale a UEM (cel mai târziu la 1 ianuarie 1999), Uniunea va avea o singură politică monetară. Va exista de asemenea un singur etalon monetar – ECU (EURO) și o nouă instituție, Banca Centrală Europeană care va forma, împreună cu băncile centrale ale statelor membre, Sistemul European al Băncilor Centrale (SEBC).

Prin Tratat se stabilesc măsurile ce urmează a fi luate pentru realizarea UEM, eșalonată pe trei etape distincte.

În prima etapă, care a început în iulie 1990 prin liberalizarea mișcării capitalurilor între statele membre ale comunității Europene și care a expirat în decembrie 1993 prin realizarea

convergenței economice a statelor; fiecare stat stabilește, în caz de necesitate programe pluri anuale menite să asigure convergența durabilă, indispensabilă realizării UEM, în special în ceea ce privește stabilitatea prețurilor și starea sănătoasă a finanțelor publice.

Deci, această etapă vizează crearea Uniunii Monetare, obiectivul stabilit fiind creșterea performanțelor economice, întărirea coordonării politicilor economice și monetare în cadrul instituțional existent și renunțarea în totalitate de către țările SME la controlul asupra capitalurilor.

A doua etapă a început la 1 ianuarie 1994 și s-a încheiat la finele anului 1996. Este considerată fază de tranziție către etapa finală și vizează realizarea Uniunii Monetare. Dificultatea acestei tranzații reiese din organizarea transferului puterii de decizie a autorităților naționale în mâna unei instituții europene.

În cadrul acestei etape statele membre sunt chemate să acționeze pentru evitarea înregistrării de deficite publice excesive și să realizeze independența față de băncile lor centrale. În 1990, se creează Banca Centrală Europeană (EUROFED); aceasta este precedată de crearea Institutului Monetar European (IME), care este embrionul viitoarei Bănci Centrale Europene (BCE), și care a început să funcționeze de al 1 ianuarie 1994, având sediul la Frankfurt.

Atribuțiile Institutului Monetar European sunt:

- să întărească coordonarea politicilor monetare ale statelor membre în vederea asigurării stabilității prețurilor;
- să întărească cooperarea între băncile centrale naționale,
- să supravegheze funcționarea SME;
- să organizeze consultări cu privire la problemele aflate în competența băncilor centrale naționale și care afectează stabilitatea instituțiilor și piețelor financiare;
- să faciliteze utilizarea ECU și să supravegheze dezvoltarea sa.

Referitor la mișcările de capitaluri între statele membre și țările terțe, Tratatul prevede, prin derogarea de al principiul totalei liberalizări a circulației capitalurilor între statele membre și țările terțe, că statele membre care beneficiază la 31 decembrie 1993, de o derogare în virtutea dreptului comunitar în vigoare vor fi autorizate să mențină, până cel târziu 31 decembrie 1995, restricțiile privind circulația capitalurilor autorizate prin derogările existente la această dată.

O țară se poate alătura Uniunii dacă îndeplinește următoarele criterii de convergență:

- rata inflației să nu fie mai mare de 1,5% față de media celor mai mici rate ale inflației în primele trei țări, cele mai performante din acest punct de vedere (adică să fie sub 3%).
- rata dobânzii, pe termen lung să nu depășească cu mai mult de 2% media acesteia în trei țări cu cele mai mici rate de dobândă (adică să fie sub 8,5%).
- să nu fi procedat la o devalorizare a monedei proprii pe parcursul a doi ani ce preced intrarea în Uniune.

- deficitul bugetar să nu reprezinte mai mult de 3% din PIB.
- datoria publică să nu depășească 60% din PIB.
- valuta națională să facă parte din ERM de minim 2 ani.

Dacă majoritate țărilor SME ar fi îndeplinit aceste condiții, cea de-a a treia ar fi început de la 1 ianuarie 1997, dar până la data preconizată nici una din țările UE nu îndeplineau simultan cele 5 criterii de convergență și astfel, trecerea la cea de-a treia etapă a început la 1 ianuarie 1999.

Au fost incluse următoarele 12 state: Austria, Irlanda, Olanda, Finlanda, Belgia, Luxemburg, Spania, Portugalia, Germania, Italia, Franța, Turcia.

În raportul publicat de IME și Comisia Europeană în martie 1998 se făcea referire la faptul că 14 țări din 15 au înregistrat o rată a inflației sub 2% pe o perioadă de un an (până la 1 ianuarie 1998). Aceleași 14 țări au respectat criteriul stabilității prețurilor, criteriul ratelor dobânzii pe termen lung.

Monedele a 10 state membre au participat pe o perioadă mai lungă de 7 ani la mecanismele de schimb europene. 12 țări din 15 au participat la mecanismul de schimb european, iar cursul monedelor acestora s-au situat aproape la nivelul central stabilit.

14 țări din 15 au înregistrat un deficit bugetar mai mic sau egal cu 3% di PIB în 1997.

În majoritatea statelor membre raportul datoriei publice în PIB s-a situat sub 60% din PIB. Este interesant de văzut cum se prezintă situația economiilor mondiale în această perioadă importantă a lansării EURO. Datele luate în considerație au fost publicate în Raportul Semestrial al OECD din noiembrie 1998, urmată de o relaxare în 2000.

Ca o concluzie generală, perspectivele zonei OECD se caracterizează printr-o relansare a creșterii în 1999, urmată de o relaxare în 2000. PIB a crescut în 1998 cu numai 2,2% în 29 de țări considerate cele mai dezvoltate. Creșterea globală va fi mai mică cu 1,7% în 1999, pentru a reveni al un nivel superior cu 2,3% în 2000.

SUA se află într-o situație foarte diferită și paradoxală înregistrând o creștere în 1998 de 3,5% în loc de 2,7% cât se estima la începutul acestui an. Însă previziunile pentru 1999 arătau un nivel de creștere sensibilă datorită dezvoltării cererii interne, consumului intern. După o creștere în 1998 a PIB de 2,9% se estimează o creștere de numai 2,5% în 1999 pentru a atinge apoi un nivel superior de circa 2,7% în 2000.

A treia etapă a fost prevăzută să înceapă la 1 ianuarie 1997 dar s-a amânat pentru 1 ianuarie 1999 și se încheie în anul 1999. În această etapă intră în funcțiune sistemul european al băncilor Centrale (SEBC) format din banca Centrală Europeană (BCE) și băncile centrale naționale (BCN) ale statelor membre, și să fie adoptată o monedă unică ECU, apoi EURO care va înlocui monedele naționale ale statelor membre.

Această etapă va debuta cu trecerea la parități fixe și atribuirea competențelor economice și monetare instituțiilor comunitare. În domeniul monetar fixarea irevocabilă a parităților va deveni efectivă, iar tranziția către o politică monetară unică va fi asigurată de IME. Deciziile privind intervențiile pe piețele de schimb într-o terță monedă vor fi luate sub singura răspundere a IME până la constituirea BCE. Anglia a manifestat rezerve prevăzându-se pentru ea o clauză de opțiune care îi va permite să se alăture atunci când va dori celorlalte state membre, fără a fi legată de un anumit termen.

Pentru a intra în ultima fază finală a înfăptuirii Uniunii Economice și Monetare statele membre trebuiau să îndeplinească următoarele criterii de convergență:

- stabilitatea prețurilor – inflația din aceste țări nu trebuia să fie mai mare de 1,5 puncte procentuale față de media celor mai performante trei state comunitare în materie de inflație,
- finanțele publice – deficitul bugetar să nu fie mai mare de 3% din PIB;
- datoria publică să nu fie mai mare de 60% din PIB;
- ratele de schimb nu trebuie să depășească marjele normale ( $\pm 2,25\%$  față de ECU) prevăzute în cadrul SME;
- rata dobânzii nu trebuie să fie mai mare de 2 puncte procentuale față de media pe termen lung a primelor trei state performante în acest domeniu.

Dacă cele 7 state (respectiv 8) nu vor întruni criteriile de convergență până la finele anului 1996, atunci se va amâna trecerea la cea de-a a treia etapă până la 1 ianuarie 1999 – se precizează în Tratat, fapt ce s-a și aprobat. De altfel în ședința CEE din iunie 2000, au îndeplinit criteriile de convergență 11 state, alte trei state deși le-au îndeplinit, totuși nu au aderat la moneda unică (Anglia, Danemarca, Suedia), iar alte două nu le-au îndeplinit (Grecia și Spania).

Ca urmare, începând cu 1 iulie 1998, a început să funcționeze BCE care a preluat o parte din atribuțiile autorităților monetare ale celor 11 state.

Participarea la un spațiu monetar comun, presupune beneficii (avantaje) dar și costuri. În cadrul beneficiilor includem:

a. reducerea costurilor pentru schimburile valutare.

Când un importator plătește pentru mărfurile importate, trebuie să convertească la o bancă, moneda națională în moneda exportatorului sau în moneda convenită pentru contract. Banca va adăuga un comision pentru operațiunea de schimb valutar efectuată. Pentru firmele care importă sau exportă un volum mare de mărfuri într-un număr extins de țări, asemenea tranzacții de schimb valutar au și ele un volum însemnat, deci și costurile vor fi ridicate, ceea ce determină recuperarea lor prin majorarea prețurilor, costuri suportate de consumatori. Se estimează că asemenea costuri s-au ridicat la circa 0,4% din PNB al țărilor membre.

b. reducerea riscului valutar.

Cu toate că în multe țări se lucrează cu mecanisme flexibile ale cursurilor de schimb, țările membre au stabilit limite de fluctuație a cursurilor valutare și s-au putut pune în practică ajustări ale cursurilor în momentul când modificările dintr-o țară erau mult mai mari decât în alte țări. Nesiguranța în ceea ce privește nivelul viitor al cursului valutar al unei monede naționale a dus la o serie de riscuri ale importatorilor și exportatorilor. S-au găsit metode de „hedging” al riscului valutar, prin contracte „forward” sau „futures”, dar acestea au implicat costuri pentru participanți.

Mulți economiști consideră că unul din cele mai mari beneficii derivă de al efectul favorabil asupra comerțului internațional prin creșterea competiției.

c. prevenirea devalorizărilor competitive.

După cum se știe, în perioada dintre cele două războaie mondiale, țările europene s-a angajat în acțiuni care au fost denumite generic „devalorizări competitive”. O țară și-a devalorizat moneda națională pentru a sprijini creșterea exporturilor; partenerii ei comerciali au procedat la fel cu monedele lor naționale pentru a contracara măsurile din țara parteneră și a sprijini exporturile lor.

Devalorizarea monedei poate fi o măsură inflaționistă în decursul unei perioade, chiar și în țările în care cursurile de schimb erau stabilite de către autorități și nu de forțele pieței.

d. preîntâmpinarea unor atacuri speculative.

Mecanismul valutar premergător monedei unice era vulnerabil din perspectiva atacurilor speculative; dacă un speculator prevedea o devalorizare a unei monede naționale, el vindea imediat cantități deținute din astfel de monedă.

Dacă un asemenea trend era văzut de mai mulți jucători de piață, confidența în acea monedă începea să scadă, ceea ce forța guvernul țării de origine să o devalorizeze în continuare forțat, chiar dacă aceasta nu era intenția inițială.

Bineînțeles că guvernele au acționat împotriva speculațiilor cu moneda națională prin majorarea dobânzilor, influențând astfel creșterea deținerilor în moneda respectivă; dar reversul unei asemenea politici nu se lasă mult așteptat, creșterea dobânzilor ducând la creșterea costurilor la împrumuturi, costuri care trebuie să fie respectate de către împrumutați, aceștia putând decide să scadă volumul activității și al investițiilor și deci să influențeze negativ creșterea economică.

e. Moneda unică va favoriza extinderea și fuzionarea piețelor financiare. Acestea vor deveni mai lichide, adică se va opera pe termen scurt sau la vedere și va scădea mult sau de tot ponderea operațiunilor la termen. Prin urmare nu va mai fi nevoie de acoperire împotriva riscului.

Prin utilizarea monedei unice în tranzacțiile comerciale se așteaptă și o scădere a rolului dolarului american (USD) care astăzi este folosit frecvent în comerțul internațional.

Emisiunea și gestionarea monedei unice vor fi încredințate Băncii Centrale Europene care trebuie creată, și până atunci SEBC. Această instituție va realiza emisiunea monetară și politica monetară.

Cea de-a doua parte a Tratatului de la Maastricht se referă la Uniunea Politică care are următoarele componente:

- o politică externă de securitate și de apărare comună (PESC), care are ca obiectiv întărirea identității și rolului uniunii ca actor pe scena internațională; cuprinde formularea pe termen lung a

unei politici de apărare, procesul conferinței asupra securității și Cooperării în Europa (CSCE), dezarmare și controlul armamentului în Europa.

Deciziile care privesc politica de securitate și implicațiile în sfera apărării pot fi puse în practică în cadrul instituțional al UEO.

- creșterea rolului Parlamentului European;
- sporirea competenței Comunității;
- o politică comună în domeniul juridic și al afacerilor interne, ca de exemplu imigrație, azil, viză, etc. un birou european de poliție (EUROPOL) a fost creat în scopul organizării schimbului de informații asupra drogurilor la nivelul celor cincisprezece state membre.

Actul Unic european din 1987, care a facilitat crearea Pieței Unice cinci ani mai tâziu și Tratatul de la Maastricht, cu angajamentul de creare a UEM și a uniunii politice demonstrează că mersul către Uniunea Europeană este acum ireversibil.

În Tratatul UE, șefii de state și de guverne au hotărât să continue dezvoltarea graduală a unei politici externe și de securitate comune, axată pe următoarele obiective:

- salvagardarea valorilor comune, a intereselor fundamentale și a independenței uniunii,
- întărirea securității Uniunii și a statelor membre sub toate formele sale;
- menținerea păcii mondiale și întărirea securității internaționale, conform principiilor cartei ONU, ca și a principiilor și obiectivelor Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE) stabilită prin Actul final de la Helsinki din 1975 și în Carta de la Paris din 1990;
- promovarea cooperării internaționale;
- dezvoltarea și consolidarea democrației și a statului de drept și asigurarea respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

Politica externă și de securitate este prin definiție un domeniu plasat tradițional în zona în care statele insistă asupra păstrării suveranității. Datorită diversității statelor comunitare și al statutelor de putere diferite, interesele comune sunt dificil de formulat. O problemă suplimentară o reprezintă faptul că doar unele state aparțin unei alianțe militare, în speță NATO sau UEO, în timp ce altele sunt state membre, dornice să-și conserve acest statut.

Domeniile de acțiune comună definite de politica externă sunt: Organizația pentru Securitate și Cooperare (OSCE), politica de dezarmare și controlul armamentelor în Europa, neproliferarea armelor nucleare, aspectele economice ale securității.

Tratatul impune în mod explicit obligația statelor membre de a se consulta, informa și coordona între ele. Forumul unde au loc toate acestea este Consiliul Uniunii Europene.

Politica de securitate comună se sprijină pe structurile UEO care este privită ca o parte integrantă a dezvoltării Uniunii Europene. Sarcina sa este de elabora și implementa decizii și acțiuni ale Uniunii, care au implicații de securitate. Statele membre ale Uniunii Europene care sunt în același timp și membre UEO, au stabilit un program al viitoarei cooperări, al cărui obiectiv este de a construi UEO în etape, ca pe componenta de apărare a UE, și de a întări flancul european al Alianței Atlantice. Deciziile viitoare se vor lua exclusiv prin unanimitate.

Politica de apărare comună nu face până în prezent parte din politica de securitate comună: scopul afirmat este de a dezvolta un cadru pentru formularea unei politici de apărare.

În raport cu tratatele anterioare, Maastrichtul aduce un supliment de natură politică unei construcții până atunci esențialmente economică și comercială.